

В.О. Самолюк

РОЗКОПКИ ГРУНТОВОГО МОГИЛЬНИКА ДОБИ БРОНЗИ ТА ДАВНЬОРУСЬКОГО ЧАСУ В с. ЛЮЧИН НА РІВНЕНЩИНІ

In 2008, the research of burial ground with graves of the Bronze Age and Ancient Rus period accidentally discovered in Lyuchyn village of Ostrih Region in Rivne Oblast was ongoing. 10 graves were revealed, five of which were referred to the epi-Corded Ware culture period and five to the Ancient Rus time. Three copper adornments in the form of willow leaves are of a special attention, two of which has the form not known before.

Пам'ятка розташована на межі Волинської височини і Малого Полісся (Острозької прохідної долини) на південному схилі лесового плато лівого берега р. Світенька, лівої притоки р. Вілія. Досліджена частина могильника розміщена у західній частині с. Лючин (уроч. Слобода) на садибі В.І. Мудрика (по вул. Шевченка).

Перші поховання були відкриті випадково майже одночасно у двох місцях подвір'я — на схід від будинку при прокладанні траншеї під газ і ще далі на схід на межі з сусідньою незабудованою ділянкою при встановленні стовпчика огорожі. В обох випадках було виявлено людські кістки, а в першому — ще й крем'яне вістря списа (втрачене).

2007 р. в обох місцях знахідок кісток було закладено шурфи, а 2008 р. загальним розкопом розкрито всю доступну для дослідження площу подвір'я. Всього розкопано 140 м². Виявлено 10 поховань різного ступеня збереження (рис. 1).

Поховання 1 (рис. 1, I). Випростаний кістяк лежав у жовто-сірому плямистому суглинку перехідного шару на глибині 0,4—0,5 м випростано на спині головою на захід. Череп обернено обличчям на південь. Руки зігнуті у ліктях і складені кистями трохи нижче від черепа і ближче до лівого плеча. Поховальний інвентар відсутній.

Поховання 2 (рис. 1, II). Кістяк лежав скорчено на спині, дещо нахилений на лівий бік головою на південь, обличчям на захід. Зігнуті в ліктях руки складені разом кистями на лівому плечі. Стан кісток поганий, череп зруйнований

повністю. Між тазом і газовою траншеєю знайдено фрагмент стінки посудини з білою домішкою кременю у тісті. Вірогідно, саме цьому похованому і належав знайдений при прокладанні траншеї крем'яний наконечник списа.

Поховання 3 (рис. 1, III) розташоване за 0,6 м на захід від поховань 2 і 4, паралельно до них. Повністю зруйноване.

Поховання 4 (рис. 1, IV, 4) розташоване відразу за черепом поховання 2. Дуже ушкоджене. За вцілілими кістками можна стверджувати, що небіжчик лежав скорчено головою на південь з незначним відхиленням на схід. Скоріш за все, до поховання 4 належать знайдені за 0,5 м далі на південь дві цілі (рис. 2, 3, 4) і одна фрагментована підвіски зі стулок мушлі та знайдені трохи ближче два фрагменти кераміки (один з частиною кріплення ручки) і фрагмент ікла кабана.

Поховання 5 (рис. 1, V, 3) виявлено за 0,5 м на південь від поховання 1 на глибині 0,7 м від поверхні. Могила не фіксувалася. Скелет з ледь підігнутими ногами лежав на правому боці головою на північ, обличчям на захід. Руки зігнуті в ліктях і піднесені до обличчя. Стан кісток поганий. Поховальний інвентар складався з двох верболистих скроневих кілець (рис. 2, 1, 2). Одне лежало трохи нижче від лівої скроневої кістки, інше — за 0,25 м на схід від першого.

Поховання 6 (рис. 1, VI) зафіксовано на глибині 0,6 м від поверхні на початку сіро-жовтого плямистого суглинку перехідного шару. Череп дуже ушкоджений плугом, як і ліва рука та стегна (відсутні), зачеплена також верхня частина грудної клітини (декілька ребер відтягнуто плугом у північному напрямку). Кістяк лежав випростано на спині головою на захід обличчям догори. Права рука випростана, кисть на тазі. За 0,9 м на північний схід від лівої стопи

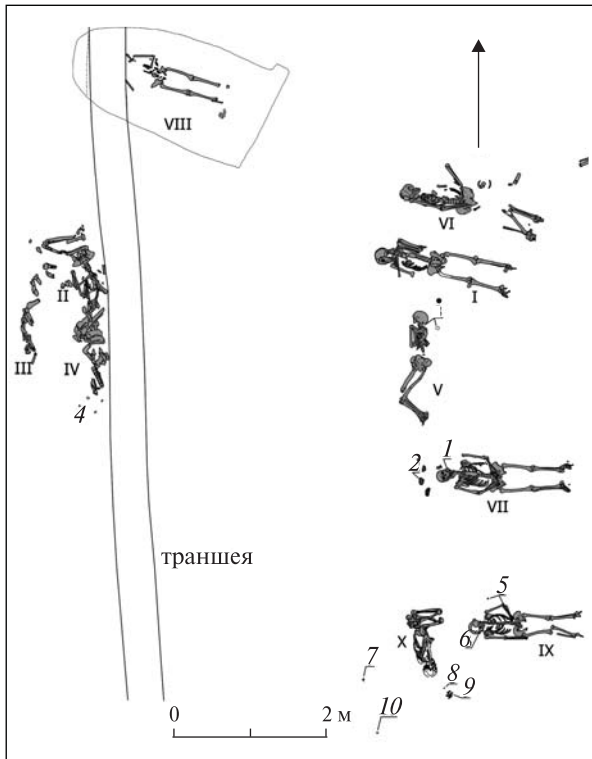

Рис. 1. Лючин, ґрунтовий моги́льник. План розташування поховань: I—X — поховання; 1—10 — інвентар

знайдено дві трубчасті кістки, ймовірно стегнові. Позаяк останні заходили в стінку розкопу, їх залишено на місці.

Поховання 7 (рис. 1, VII, 1, 2) виявлено на глибині 0,5 м від поверхні, можливо в ямі, північну межу якої простежено за 0,5 м на північ від кістяка, паралельно до нього. Заповнення ями — сіро-жовтий суглинок перехідного шару, дещо темнішого відтінку, ніж за межами ями. Над кістяком і на кістках фіксувався деревний тлін. Кістяк лежав випростано на спині головою на захід. Стан збереження задовільний. Зігнуті в ліктях руки складені кистями на тазі. Поховальний інвентар складався з шістьох скроневих бронзових кілець (рис. 3, 1—6), розташованих «пачкою» на лівій скроневій кістці. За черепом знайдено неповний розвал горщика (рис. 3, 7).

Поховання 8 (рис. 1, VIII) розташовувалося на глибині 0,8 м від денної поверхні в підпрямокутній у плані ямі завбільшки 2,65 × 1,40 м. Вона простежена з глибини 0,35 м. Глибина ями 0,85 м від рівня фіксації. Західна частина ями і, відповідно, верхня частина кістяка були повністю зруйновані газовою траншеєю. Кістяк лежав випростано на спині головою на захід з відхиленням на північ. Ліва рука зігнута у лікті і покладена поперек живота. Від правої руки збереглась тільки плечова кістка.

Поховання 9 (рис. 1, IX, 5, 6) виявлено на глибині 0,4—0,5 м в перехідному від жовто-бурого до чорного суглинку шарі. Яма не простежувалась. Кістяк лежав випростано на спині головою на захід. Права рука випростана, кисть була під тазом, зігнута у лікті ліва заведена за спину. Поховальний інвентар складався зі срібного скроневого кільця або кілець, повністю зруйнованих ерозією — їх зафіксовано під правою скроневою кісткою, бронзового в півтора оберти дротяного скроневого кільця (рис. 3, 8), яке лежало на відстані 0,4 м на північ від черепа, і бронзового персня з кінцями, що заходять один за одного (рис. 3, 9), виготовленого з складеного втриє спірально скрученого дроту, виявленого між фалангами пальців лівої руки.

Поховання 10 (рис. 1, X, 7—9) знайдено на глибині 0,6 м в жовто-бурому суглинку перехідного шару. Яма не простежувалась. Дуже зруйнований кістяк, точніше, його нижня половина, був у скорченому стані на правому боці, орієнтований, мабуть на південь. Зігнуті в колінах ноги підібгані п'ятами до тазу. Навколо поховання на тій самій глибині, що й кістяк, знайдено розтягнутий поховальний інвентар: за 0,8 м на захід від реконструйованого кістяка — мідну верболисту прикрасу з широким листком з трьома повздовжніми витисненими

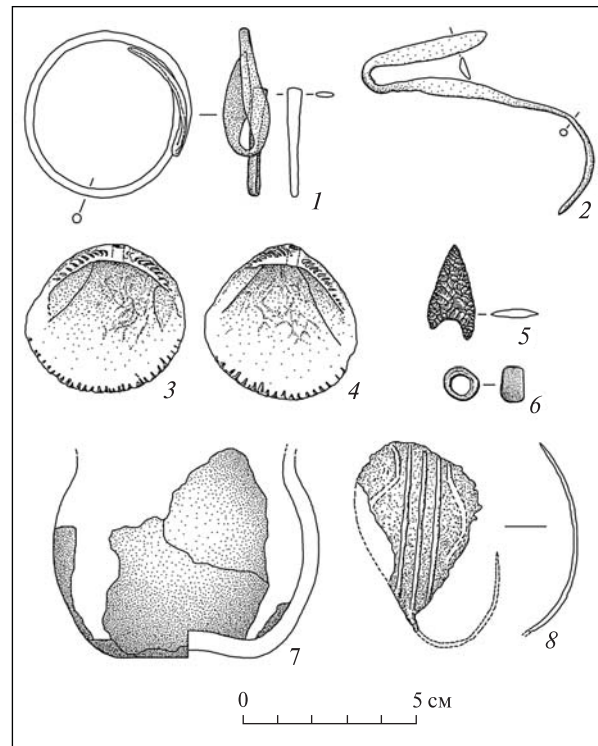

Рис. 2. Лючин, ґрунтовий моги́льник. Знахідки з поховань епішнурового часу: 1, 2 — поховання 5; 3, 4 — поховання 4; 5—8 — поховання 10. 1, 2, 8 — мідь; 3, 4 — мушлі; 5 — кремій; 6 — кістка; 7 — кераміка

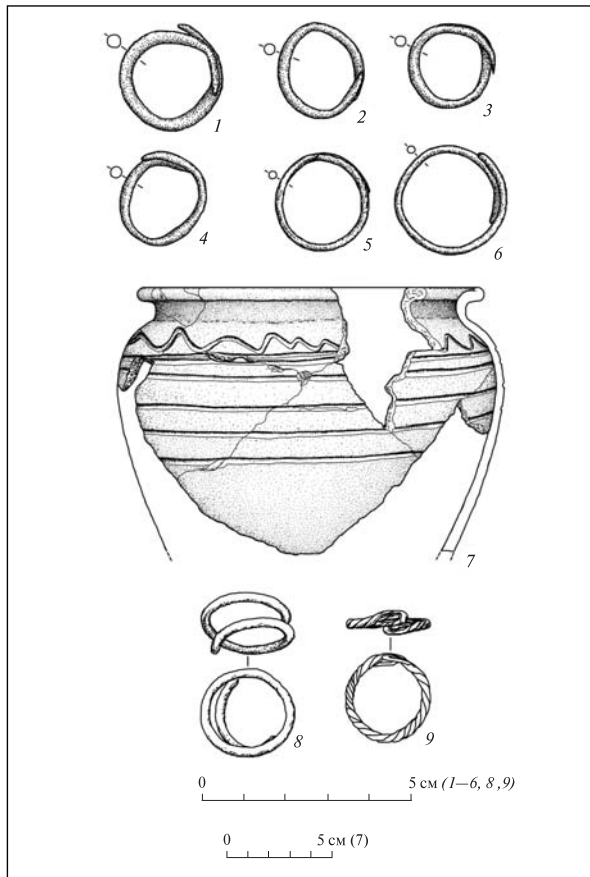

Рис. 3. Лючин, ґрунтовий могильник. Знахідки з давньоруських поховань: 1—7 — поховання 7; 8, 9 — поховання 9. 1—6, 8, 9 — бронза; 7 — кераміка

реберцями (рис. 2, 8), за 0,3 м на південь — кістяну циліндричну намистину (рис. 2, 6), за 1 м на південний захід — крем'яне асиметричне вістря стріли з увігнутою основою (рис. 2, 5) і за 0,4 м на південь — неповний розвал маленького глиняного кубка (рис. 2, 7).

Аналіз матеріалів і культурно-хронологічна атрибуція могильника. Серед десяти досліджених поховань п'ять безінвентарних (1—3, 6, 8), одне умовно-інвентарне (4) і чотири інвентарних (5, 7, 9, 10). Поховальний інвентар складається з бронзових і (або) мідних прикрас, прикрас із мушлі, кістки, виробу з кременю та кераміки.

Верболисті скроневі кільця. Два знайдено в похованні 5 (рис. 2, 1, 2) і одне в похованні 10 (рис. 2, 8). Належать до типових металевих прикрас епішнурового підкарпатського культурного кола. Два з поховання 5 виготовлені в одному стилі, але з деякими відмінностями в мікроморфології. Головна їхня своєрідність — наявність двох листків, а не одного. Аналогій таким кільцям не знайдено. Стилiстичні і технологічні особливості самих листків найближче стоять до групи 1 класифікації А. Точика або до відміни «с» групи 1 розшире-

ної класифікації Я. Махніка. Верболисті прикраси групи 1с вважають за характерні для четвертої фази межановицької культури, що відповідає проміжку 1900—1600 рр. до н. е. Прикраса з поховання 10 має аналогії в похованні 1 Торчинського і в одному з поховань Межановицького могильників. Стилiстично цю прикрасу можна віднести до групи 3 класифікації А. Точика або до відміни «с» групи 3 класифікації Я. Махніка. Подібні прикраси С. Кадров вважає типово стжижовськими і датує в цілому 1950—1700/1600 рр. до н. е., однак, згадуючи поховання в Ріпневі, не виключає можливості і більш раннього їх датування, наприклад фазою 2 межановицької культури.

Прикраси з мушлі і кістки, подібні до знайдених у похованні 4 (рис. 2, 3, 4) і похованні 10 (рис. 2, 6), також є типовими знахідками на пам'ятках епішнурового підкарпатського культурного кола, але саме підвіски зі стулок мушлі є більш характерними для стжижовської культури. Для межановицької культури виробу з мушлі, переважно намистини, датуються проміжком 1900—1600 рр. до н. е.

Кубок, виявлений у похованні 10 (рис. 2, 7) за сукупністю морфологічних (слабкопрофільований, малих розмірів), технологічних (дрібна і середня жорсткість у тісті, слабо лощена чорна поверхня) і стилістичних ознак (відсутність орнаменталізації) слід віднести до городоцько-здовбицької культури, скоріше до її здовбицького етапу.

Персноподібні дротяні скроневі кільця з кінцями, що заходять один за одного, виявлені у похованні 7 (рис. 3, 1—6) і персноподібне дротяне в півтора оберти скроневе кільце, виявлене у похованні 9 (рис. 3, 8), часто трапляються в курганних похованнях Х—ХІІ ст. літописних волинян, древлян, дреговичів і полян.

Перстень, знайдений у похованні 9 (рис. 3, 9), скручений з тонкого круглого дроту, складеного втрое, має аналогію в одному з поховань Пересопницьких курганів. За подібною технікою виготовляли, як правило, браслети. В Дорогобужі останній знайдено в шарах ХІІ — першої половини ХІІІ ст.

Горщик, виявлений у похованні 7 (рис. 3, 7), за формою вінець та іншими ознаками можна віднести до типу VI гончарної кераміки Дорогобужського городища. Такі горщики знаходять по всій території Русі ХІІ—ХІІІ ст.

Враховуючи позу і орієнтацію кістяків, географічне розташування пам'ятки і хронологічне визначення інвентарю, поховання 2—5 і 10 можна віднести до здовбицького етапу городоцько-здовбицької культури, а поховання 1, 6—9 — до ХІІ ст. давньоруського часу.